

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת וירא

(כג) השבעה — אם. התופעה האופיינית בשפתנו, שמשפטי-המושא, הבא אחרי „השבע“, שולל כשהוא פותח ב„אם“, ומחייב כשהוא פותח ב„אם לא“ — מתפרשת מתוך משמעות היסוד של „השבע“. שכן נראה הדבר שמלה זו נגזרה מן המספר „שבע“, ובצורת נפעל פירושה המילולי: „להתמסר למספר שבע“. בששה ימים נגמרה בריאת העולם הנראה, והיום השביעי הוקם אות וזכרון ליחידו של עולם, שעין לא ראתה אותו, ושהוא בורא ואדון לעולם הנגלה. מאז ועד עולם נשאר המספר שבע בכל מקום אות וסימן, הרומז על אדונו של עולם בהעלמו. מכאן משמעותה של שבועה: להעמיד את עצמו וכל עולם החושים שלו תחת יחידו של עולם בהעלמו, היינו תחת משפט דינו, אם — וכו', בכך נשבע האדם שבועה שלא וכו'; או: אם לא — וכו', ובכך נשבע האדם שבועה שכן וכו'. לפיכך פירוש „השבע“: למסור עצמו בידי ה' אם תוכן אחד הדברים אינו אמת. מבחינה זאת קרוב „השבע“ ל„שבה“ — לקחת שבי, ו„השבע אם“ מתפרש בפשטות: „למסור עצמו לשבי במקרה ש—“. דומה ל„שבועה — אלה“, ופשוט הוא ש„אלה“ נגזרה משם ה'. לגבי שבועת-הבטחה, כגון זו הנזכרת כאן, מצהיר האדם הנשבע כי ה' יערוב לקיום השבועה וינקום נקמתה אם תופר.

א. רש"ד הירש.
פרק כא', פסוק כג':

אלות

1. איך פרשנו מכניס את פירושו - *שפסח אינו כט - לתוק הנאמר בפסוק?*
2. התוכל להסביר את הרציון של „שבע“ שפרשנו מרחיבו כאן?
3. התוכל להביא לכך טע תימוכין ממקומות נוספים?
4. מהי הדומה של השימוש במלה: „אלה“ מתכנסת על ידו?
5. איך המלה „צולט“ צויה לצורך לזו?

ג. הכתב והקבלה.

וירא

פרק כב' פסוק ג':

(ג) וישכם, ויחבש וגו'. להורות הפלגת זריזות הזקן בן קל"ז שנים, וזה עיקר גבורתו של אברהם בזה הענין, ואין עיקר נסיון העקדה בלקחו את בנו וזה עלתו לעולה, כי אין זה דבר ראוי להפליגו, אבל אברהם לא די שעשה את המלוא הנה עשה כל אלה בשמחה וזריזות ובחשק נמרץ, ולכן למדו רבותינו מזה הנקרא מכאן שזריזים ונקדימים למלוא, וכ"א בתנחומא אברהם אברהם למה צ' פעמים לפי שהיה ממהר לשטור, ואין לך דבר שורה על השמחה כמו הזריזות (מלחתי): שני נעריו אהו. כאן אמר אהו, וצדעס אמר ושני נעריו עמו ע"ש מ"ט: ואת יצחק בנו. לא לקח את יצחק קודם לנעריו, לזלי ירגישו מזה שצילחק נוגע הדבר ושהוא עיקר נסיעתו לדך, לכן לקח הנערים תחלה כאלו הם הנלרכים לעיקר נסיעתו וילחק אינו אלא כאגב גרר (רמ"א):

(ד) ביום השלישי וגו'. גם בזה הודיעה התורה החשק הנמרץ שהי' לו לזקן המופלג לקיים מלוא הס"י שלא בלצד צעת הטוי כ"א גם אחר שעזרו כבר ג' ימים עדיין לא נתקרר בלבו חשקו וחפלו הנמרץ למלא את דבר ה', כי ה' רואה ומניע ומרחק ככל פסיעה ופסיעה בשמחה גדולה ובחשק נמרץ אל מקום מלאת החפץ, לכן ה' רואה את המקום אף שהיה מרחוק, כדרך הולך אל עיר אשר שם מקום חפלו שיראה ויציט בכלים מכלים שונים לאמר ותי אזכה ללאת אף ראש המגדל אשר צמד העיר (מלחתי):

פסוק

1. בקטע הראשון מביא פרשנינו דעה מהפכנית צ"ל: "עיקר גבורתו" אברהם, היתכן?!
2. למה קרא האלף פצאיים: "אברהם"?
3. מה ההבדל בימיו המימיים: "אתו, אמו" התוכף להביא הוכחות לכך?
4. למה הקדיט לקחת את הנצרים לפני יצחק?
5. מה הסברו לפסוק ד' ומה לה מפי' את דבריו בקטע הראשון?

* * *

ג. המלבי"ם התורה והמצוה.

פרק כב' פסוק ו':

(ו) וילכו שניהם יחדו. ר"ל שהגם שאברהם ידע שהולך לשחוט את בנו ויצחק חשב שיהיה השה לעולה, בכ"ז היו שוים בשמחת לבם לקיים מצות ה', ואחר שגלה אברהם ליצחק שהוא השה לעולה, אמר שנית וילכו שניהם יחדיו, ללמד שבכ"ז הלך יצחק בשמחה כמו אברהם, וכמ"ש במדרש זה לשחוט וזה להשחט:

פסוק

1. לכאורה מה הקושי?
2. מנין לו ליצחק חשב כי הוא קשה?
3. איך פרשנו מנין את הכפילות באמירה "ויילכו שניהם יחדיו"?

* * *

ד. כלי יקר.

פרק כב' פסוק יז':

באמות, כמו שנאמר: "כל משבריד וגליד עלי עברו" (תהלים מב, ח), אמןם לא יוכלו להם, כי שם נפלו ונשברו, לךך קראם "משבריד". לךך נמשלו ישראל לחול זה השובר הגלים לשלא יוכלו לעבר את החול, כי החול הוא חק וגבול הים, כך לא יוכלו האמות לישראל לבלותם. לפיכך בשבא עשו לקראת יעקב, אמר יעקב בתפלתו: "ואתה אמתה היטיב אטיב עמך ושמתני את נרעך כחול הים" (בראשית לב, ג), למה זכר דוקא הבטחת החול, ולא הזכיר הכוכבים שיש בהם תרתי לטיבותא, הרבוי והגדלה, גם לא הזכיר לשון רבוי, אלא "ושמתני נרעך כחול הים"? אלא שלפי שזה הבטחה שלא יוכלו להם שונאיהם, כך לא יוכל עשו להזיקו, ומטעם זה הזכיר דוקא החול שעל שפת הים, וכי אין חול אחר בעולם זולתו? אלא לפי שהוא שובר הגלים באמר.

[וין כוכבי השמים וכחול וגו'. מצינו לפעמים שמדמה את ישראל לכוכבים, ולפעמים לחול אשר על שפת הים, ולפעמים לעפר, שנאמר: "והיה נרעך בעפר הארץ" (בראשית כח, ד). כי הכל מורה על זמן אחר, כי בזמן השלוח וההצלחה הוא ממשיך לכוכבים, לשון גדלה, כמו שפרש רש"י על פסוק "ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב" (דברים א, ו), הרבה והגדיל אתכם, כך "הרבה ארבה" האמור כאן הוא לשון גדלה. ודמיון החול הוא מורה על הזמן שהאמות קמים על ישראל לבלותם, ולא יוכלו להם, כמו הגלים המתנשאים באלו רצו לשטף את כל העולם, ומיד כאשר יגיעו אל החול הם נשברים, כך

וְדַמְיוֹן הַעֵפֶר מוֹרָה עַל זְמַן הַשְּׁפִלוּת, כִּי
בְזִמְנָן שִׁיחֵינוּ כְּעֵפֶר לְדוֹשׁ בְּדִיּוּטָה
תַּחְתּוֹנָה, מִשֵּׁם יַעֲלוּ מִשְׁפָּל מִצְבֵּם וַיִּפְרְצוּ לְכָל
רֵיחַ, כְּכֵן שִׁכְתוֹב: "וְהָיָה זֶרְעֶךָ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ
וַיִּפְרָצֶת יָמָה וְקָדְמָה" (להלן כחיד), וְכִמּוֹ
שִׁכְתוֹב: "כִּי שָׁחָה לְעֵפֶר נַפְשֵׁנוּ" (תהלים
מד,כו), וְיִמָּה כְּתִיב בְּתֵרָה? "קוּמָה עֲזֹרְתָה לְנוּ".
וְטַעְמוֹ שֶׁל דְּבַר, לְפִי שְׂאֵין יִשְׂרָאֵל הוֹרְשִׁים אֶת
ה' בְּכָל לְבָבָם כִּי אִם בְּזִמְנָן שֶׁהֵם בְּתַכְלִית
הַשְּׁפִלוּת, בְּיָדוּעַ מִדְּרָכֵי כָּל הַדּוֹרוֹת וְדוֹרְנוּ.

לְכָךְ נֹאמַר כָּאֵן "וְכַחֲלוּ אֲשֶׁר עַל שְׂפַת
הַיָּם וַיִּרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׁעַר אֵיבֵינוּ", מָה עֲנִין זֶה
לָזֶה? אֵלָּא שֶׁהוּא דֶרֶךְ לֹא זוֹ אֶף זוֹ, כִּי לֹא זוֹ
שִׁיחֵינוּ כַּחֲלוּ שְׁלֹא יוּכְלוּ לָהֶם הַגְּלִים, דְּהֵינּוּ
הַשּׁוֹנְאִים, אֵלָּא אֶף זוֹ, שֶׁהֵמָּה יִירְשׁוּ שְׁעַר
אֵיבֵיהֶם וַיּוּכְלוּ לָהֶם.

מלכות

1. כַּרְסֵנוּ מוֹצֵא כֵּאֵן מִקּוֹם אֲלֻמְדָנוּ אֲנִין יוֹסִידוּ כִּלְלִי, אֲמָה דוֹקָא מִכֵּאֵן?
2. הַקִּי"ה מִדָּמָה אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלְפֵי דַרְסִים שׁוֹנִים, הַתּוֹכֵל אֲלֻמְדָנוּ, וְאֵבֵאֵר אֶת הַמִּיּוֹדֵה וְהַשּׁוֹנֵה בְּהַט?
3. כַּרְסֵנוּ מִתֵּאֲמָר אֶלְהוֹכִיחַ אֶת דַּרְסֵינוּ בְּהִיֵּאֵר פְּסוּקִים שׁוֹנִים אֶלְהוֹכִיחַ דַּרְסֵינוּ, אֲמָה דוֹקָא בְּצִנִּין: "הַחוֹלֵף" הוּא מִרְחִיב כִּלְ כַּק?
4. מָה: "יָדוּעַ מִדְּרָכֵי כָּל הַדּוֹרוֹת וְדוֹרְנוּ"?

ה. רש"ר הירש .
פרק כב' פסוק יט':

ובבני אדם ארציים רגילים. קירבה כזאת לה' — אף אם רק מדומה היא — מולידה בדרך כלל בכל מקום מידה של התנשאות, המביטה בגאווה אל שפל מדרגתם של שאר בני אדם כ"בני חלוף מבשר ודם", ונמנעת מלבוא אתם במגע.
שונה בתכלית היא הרוח אשר מעשה המופת של אברהם ויצחק ינחילנה לדורות. לאחר שזה עתה השלימו את העליין שבמעשי אדם עלי אדמות, — הנה שבים הם אל האנשים אשר השאירום לרגלי הר המוריה, והולכים עמם יחדיו, ואין מעלתם גבוהה בעיניהם בשום דבר ממעלתם של האחרים. בעיני בן־אברהם נחשבים כל בני האדם שווים במשלוחי יום, ואין הוא עושה הבדלה בין עצמו ובין חוטבי עצים או משרתים נמוכי דרגה. ככל שהוא מתעלה עליו רוחני ומוסרי, כן ימעט להתנשא על אחרים, וכן ימעט להכיר את גדולת עצמו. בדין חוככים חכמינו ז"ל בדעתם, איוו היא המידה הגדולה מכל המידות, אם "חסידות גדולה מכולן" או אם "ענוה גדולה מכולן" (עבודה זרה כ ע"ב). הרי ענוה היא המידה היחידה שאדם יכול להתנהג בה רק שלא מדעת. משיודע אדם שהוא ענו — הרי בעצם ידיעה זו שוב אין הוא ענו, כי אם מלא מידת התנשאות גרוועה ביותר. תמיד יאמר בלבו שאכן הגאווה זכות היא לו, ולו רק שמינית שבשמינית! ואילו אברהם ויצחק שבו מפסיגת הר המוריה — כאילו לא פעלו דבר: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו.

(יט) וילכו יחדו: אברהם, יצחק, ואנשיו. זו הפעם השלישית אנו קוראים "יחדו" בפרשת העקרה, והרי זו משיכת הקולמוס האחרונה, קו התאור האחרון, בסיפור המעשה הגדול הזה. בעוד ש"יחדו" מורה לרוב רק על חפיפה חיצונית בזמן או התכנסות חיצונית, הרי "יחדו" מורה יותר על התאחדות שבהקשר פנימי והדוק, אמנם נשאר עוד להסביר מובנה של הסיימת "יחדו".
לעיל נאמר "שבו לכם פה עם החמור" (פסוק ה), והיה זה בשעה שאברהם עם יצחק נפרד מנעריו לרגלי הר המוריה, וניגש ללכת ברכו העילאית. כי לעלות במעלה ההר הזה יוכלו רק אנשים כאברהם ויצחק, והכתוב חוזר ואומר כמה פעמים שעד לסופה של הדרך הקשה הזאת הלכו "יחדו", כאיש אחד בלב אחד. עתה נאמר דבר שהוא אופייני לאין שעור להלך־הרוח שתחילתו באברהם ויצחק. לאחר שביצעו את המשומה הגדולה, את התפקיד העליון שבכוח אדם למלאו, — שבו אל הנערים, וכולם — אברהם ויצחק ועמם אנשים — יחדיו הלכו אל באר־שבע.
בכל שאר חוגי אנשים היו נוהגים אחרת. אחרי התעלות כזאת אל קרבת ה', אחרי התרוממות כזאת מעל לכל תחום ארצי, הרי אנשים כאברהם ויצחק היו מתמלאים עד כדי כך מחשיבות עצמם והענין האלהי, ששוב לא היה להם כל ענין בחיים הארציים הרגילים

מלכות:

1. כַּרְסֵנוּ קוֹבֵעַ כִּי שְׁלֵם פְּעֻמֵּי נִאֲמָרוּ כֵּאֵן מִיֵּיִם בְּרַעַ: יח"ד, מָה הוּא אֲלֻמְדָנוּ מִכַּק?
2. מָה הַהִבְדָּל בֵּין "יּוֹחֵד" אֲבִין "יּוֹחֵדִין" אֲדַצְתוּ?
3. כַּרְסֵנוּ מִתְעַכֵּה בַּמִּיּוֹדֵה עַל הַנִּאֲמָר עַם שׁוֹבֵט שֶׁל אֲבֵרָהֵם וַיִּצְחַק אֵל הַנְּצִרִים, הַתּוֹכֵל אֶלְהַסְבִּיר וְאֶלְהִרְחִיב?
4. מִידַת הַצְּנוּוָה הִיא "רַק שְׁלֵם מִדַּצְת" אֲמָה וְאִיךְ עַל הַאֲדָם אֲלֻהוֹס בְּהַתֵּאֵם?

